

İLKOKUL ÇOCUKLARINDA DUYGUSAL YÜZ İFADESİ ÇİZİMLERİNİN GELİŞİMİ

Melike Sayıl*

ÖZET

Bu araştırmada ilkokul çocuklarının duygusal yüz ifadeleri çizimlerinin gelişimi incelenmiştir. Toplam 150 ilkokul öğrencisine (her sınıfta kız-erkek sayısı eşit 30 çocuk) mutlu, üzgün, kızgın ve şaşkın duygusal ifadeler için boş bir yüze çizdirilmiştir. Çizimler, duyguları doğru temsil ettikleri oranda daha fazla puan alacak şekilde puanlanmıştır. Puanlamada, ağız, kaş ve duyguyu vermek üzere kullanılan diğer semboller (gözyaşı v.b) dikkate alınmıştır. Bulgular, çizim başarısında gelişimsel bir fark göstermemiş; ancak, farklı duygusal ifadelerin çiziminde en başarılı olunan duygunun mutlu olduğu, bunu kızgın, üzgün ve şaşkın ifadelerin izlediği görülmüştür. Ayrıca duygu ile sınıf arasındaki etkileşim de istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Elde edilen bulgular, çocukların sınırlı bir sembol dağarcığına sahip oldukları ve 9-10 yaşından sonra çizime olan ilginin azaldığı yönündeki açıklamalar çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Çocuk çizimleri, duygu çizimleri

SUMMARY: THE DEVELOPMENT OF EMOTIONAL FACIAL DRAWINGS IN CHILDREN

The purpose of this study was to trace the development of emotional facial expressions in children's drawings. 150 children, 30 each at the grade of 1st - 5th were asked to draw four emotional expressions (happy, sad, angry and surprised) in faces. Drawings were scored in terms of the accuracy of representation of emotional mouth, eyebrow and a group of other symbols. The results did not show a developmental trend 1st to 5th grades; but in contrast a main effect of emotion and an emotion-grade interaction were found. The results were discussed in terms of explanations of both children's restricted graphic vocabulary and diminishing interest to drawing with age.

Key Words: Children's drawings, emotion drawings

GİRİŞ

Çocuk çizimleriyle ilgili araştırmaların büyük bir kısmı gerçek nesnelere ya da mekanın kağıt üzerinde nasıl gösterildiğini ele alan ve çizim becerisinin gerçekçi gösterimlere doğru nasıl geliştiğini inceleyen araştırmalardır (Park ve Bin 1995). Buna karşın çocuk çizimlerinin diğer önemli bir yönü olan iç dünyanın yani duyguların, fantazilerin isteklerin ve görsel olmayan duyuların (yumuşaklık, sessizlik ve ağrı gibi), çizimlerde nasıl yansıtıldığını inceleyen araştırmaların sayısı çok daha azdır. Çizimin estetik yönünü oluşturan bu ilk çalışmaların 50-60 yıl öncesine kadar uzandığı bildirilmekle birlikte (Carothers ve Gardner 1979), duyguların çizimde nasıl ifade edildiğini ve duygu ifadelerinin çiziminde kullanılan stratejileri gelişimsel olarak inceleyen araştırmalar görece olarak daha yenidir. Bu tür çalışmalardan birinde (Carothers ve Gardner 1979) çizimde duyguların ve düşüncelerin nasıl ifade edildiği araştırılmıştır. Araştırmada çocuklardan, yarım kalmış bir resmin mecazi (metaphoric) olarak hangi duyguyu içerdiğini bulmaları ve resmi o yönde tamamlamaları istenmiştir. Örneğin, "mutluluk" için yarım kal-

mış güneşli bir günün resmi kullanılmıştır. Bulgular, duyguları sembolik olarak ifade etme becerisinin 10-12 yaşlarında geliştiğini göstermiştir.

Ives (1984) duyguların ifadesinde 3 farklı stratejinin kullanılabileceğini ileri sürmektedir. Bunlardan birincisi, duygusal yüz ifadesi çizimlerinde kullanılan stratejidir. Duyguya uygun kaş ve ağız gibi semboller kullanılarak çizim yapılır. İkincisi duygunun soyut özelliklerle (örneğin, dalları ince ve aşağı doğru eğilmiş bir ağaç çizimi gibi) ifadesi; üçüncüsü ise duygunun, içerik esas alınarak (örneğin, yaprakları dökülmüş kurumuş bir ağaç gibi) ifade edilmeye çalışılmasıdır. Ives, sözü edilen stratejileri incelediği çalışmasında 4-20 yaşları arasındaki deneklerden mutlu, üzgün ve kızgın ağaçlar çizmelerini istemiştir. Bulgular, kullanılan stratejilerin yaşa göre değiştiğini göstermiştir. 5-7 yaşlarında, duygular, ağaca bir yüz çizerek somut biçimde ifade edilmeye çalışılırken yaşla birlikte çizimde kullanılan soyut ifadelerin sayısı artmıştır (dalları ince, kırık ve aşağıya doğru eğilmiş ağaç gibi). Soyut gösterimde yuvarlak ve yukarıya doğru çizgilerin olumlu, açılı ve aşağıya doğru çizgilerin de

* Psk.Yrd. Doç. Dr., Hacettepe Ünv. Edebiyat Fak. Psikoloji Bl., Ankara

olumsuz duygular için kullanıldığı görülmüştür. Duyguların içerik olarak ifadesine (yaprakları dökülmüş ağaç gibi) ise 16 yaşına kadar rastlanmamıştır. Benzer bir çalışmada da 1., 4. ve 7. sınıf öğrencilerine mutlu ve üzgün ağaç çizimleri yaptırıldığında duyguların ifadesinde soyut gösterimler olarak rengin, çizginin yönünün, büyüklüğün ve şeklin yaşla birlikte artan oranlarda kullanıldığı görülmüştür (Winston ve ark. 1995).

Duyguların, insan yüzü çizimlerinde nasıl ifade edildiğini ve bunun gelişimini inceleyen Golomb (1992) ise ilkököl çocuklarından mutlu, üzgün ve kızgın birer çocuk resmi çizmelerini istemiştir. Mutlu ve üzgün çocuk resimlerinin, birinci ve daha büyük sınıflar arasında çok fazla farklılık göstermediği ortaya çıkmıştır. Öğrenciler mutluluğu, yay şeklinde bir ağızla göstermişler, üzüntü ifadesinde de yine ağız vurgulayarak ters dönmüş yay şeklinde bir ağız ve gözyaşı çizmişlerdir. Kızgın ifadenin çiziminde dudaklar düz bir çizgi veya zikzak bir çizgi halinde ve bazen de dişler eklenerek çizilmiştir. Yaşça büyük çocuklar daha fazla oranda diş çizmişlerdir. Çocukların tüm duyguların çiziminde daha çok ağız kullandıkları, kaşların ise nadiren çizildiği görülmüştür. Kaşların duyguya göre şekil değiştirmesine ise üçüncü sınıfların çizimlerinde daha sık olarak rastlanmıştır. Kaşlar, mutlu çocukta yay şeklinde, üzgün ve kızgın çocukta ise eğik çizgi halindedir. Golomb (1992), ayrıca çocukların, duyguya göre çizgilerin yönünü değiştirmede (kızgın ve üzgün ifadenin çiziminde eğik kaş gibi) niteliğini (ince/kalın vb.) değiştirmeye göre daha başarılı olduklarını belirtmiştir. Okul öncesi dönemdeki çocukların ise mutlu, üzgün, kızgın ve şaşkın duygusal yüz ifadelerini ayırtedilebilir nitelikte çizebildikleri ancak duygulara ilişkin yaygın olarak bilinen standart sembollerini tam olarak kullanamadıkları görülmüştür (Sayıl 1996). Örneğin, üzgün ifadenin çiziminde ters yay biçiminde ağız veya dudaklar, şaşkın ifade- de açık ağız, üzgünde aşağıya doğru eğik kaşlar, kızgın ifadenin çiziminde de çatık kaşlar gibi özellikler yaygın olarak kullanılmamıştır. Ancak çocuklar duyguları, kendi tanımlamalarına çok uygun düşecek şekilde bazı özelliklerle zenginleştirerek çizmişlerdir. Üzgün ifadeyi 'ağlayan biri' olarak tanımlayan çocuklar gözyaşını, kızgın ifadeyi "bağırın biri" olarak tanımlayanlar da açık ağız daha çok kullanmışlardır. Okul öncesindeki 5-6 yaş çocukları, duyguların standart

gösterimlerini oldukça iyi tanımlayıp duygusal yüz ifadesi çizimlerini tanıyabilmekte ancak bu gösterimlerin tümünü kendi çizimlerinde kullanamamaktadırlar (Sayıl 1996).

İlerleyen yaşla birlikte çocukların duygusal yüz ifadelerinin gösterimine ilişkin standart sembol dağarcıklarının arttığı dolayısıyla da daha tanımlanabilir ve duyguya göre ayırtedilebilir yüz çizimleri ürettikleri ileri sürülmektedir (Field ve Walden 1982, Golomb 1992, Lakshman ve Whissel 1991). Bu açıklamaların yanı sıra çocuk çizimlerinin gelişimiyle ilgili iyi bilinen diğer bir açıklama da yaklaşık 9-10 yaşlarında çocukların resim çizmeye olan ilgilerinin azaldığı ve azalan güdülerini nedeniyle çocukların estetik açıdan zengin çizimler üretmedikleri şeklindedir (Cox 1992). Ayrıca gerçekçiliğin önem kazandığı bu gelişim evresinde duygulara ilişkin somut (literal) gösterimlerin azaldığı, soyut gösterimlerin ise arttığı ifade edilmektedir (Brewer 1995, Gardner ve Wolf 1983, Golomb 1992, Ives 1984, Winston ve ark. 1995).

Bu çalışmada okul çağındaki çocukların çizimde duyguları nasıl ifade ettikleri gelişimsel olarak araştırılmıştır. Bu amaçla Golomb (1992)'un çalışmasına benzer şekilde duygusal yüz ifadesi çizimleri kullanılmıştır. Özellikle kullanılan standart sembollerin sayısı ve niteliği ile duyguya ilişkin olarak çizilen diğer özelliklerin yaşa ve duyguya göre nasıl bir değişim gösterdiğine bakılmıştır.

YÖNTEM

Denekler

Araştırmaya Üniversite kampüsündeki ilköğretim okuluna devam eden 1-5. sınıf öğrencilerinden toplam 150 öğrenci katılmıştır. Bu öğrencilerin çoğunluğu, üniversitenin akademik ve idari kadrolarında görevli elemanların çocuklarıdır. Öğrenciler çeşitli şubelerden seçkisiz olarak saptanmış ve her sınıf düzeyinde kız ve erkek sayısı eşit olmak üzere 30 öğrenci yer almıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin sınıf düzeyine göre yaş ortalamaları; birinci sınıfta 7 yaş 5 ay (dağılım: 6.11 - 7.10, ss= 2 ay), ikinci sınıfta 9 yaş 3 ay (dağılım: 7.11 - 8.10; ss = 3,5 ay), üçüncü sınıfta 9 yaş 4 ay (08.11 - 9.10; ss = 2,9 ay), dördüncü sınıfta 10 yaş 4 ay (dağılım: 10.1 - 10.11 SSK = 3 ay) ve beşinci sınıfta da 11 yaş 4 aydır (10.11 - 11-10; ss = 3.3 ay).

Veri Toplama Araçları:

Araştırmada kullanılan çizim görevinde, çocukların farklı büyüklükte insan yüzleri çizebilecekleri ve bu durumun ifadenin verilmesini etkileyebileceği düşünülerek standart büyüklükte yüzlere çizim yaptırılmıştır.

Denekler her duyguyu ayrı kağıda olmak üzere 4 duygusal yüz ifadesini 5 cm çapındaki daireler üzerine A4'ün 1/4'i büyüklüğündeki kağıtlara çizmişlerdir. Duyguların çiziminde kurşun kalem kullanılması istenmiş ancak zorunlu kalındığında tek renk boya kalemine de izin verilmiştir.

İşlem

Birinci, ikinci ve üçüncü sınıf öğrencilerinin uygulamaları resim atelyesinde, dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinininki ise sınıfta gerçekleştirilmiştir. Öğrencileri çizime hazırlamak için üzüldüklerinde, mutlu olduklarında ya da şaşkınlıklarında neler hissettikleri sorulmuş ve bu karşılıklı konuşmanın sonunda öğrencilerin hazır oldukları anlaşılınca kağıtlar dağıtılarak yönerge verilmiştir. "Elinizdeki kağıtta bir çocuğun yüzü var ama içi boş. Ben şimdi sizden buraya "...." (sırayla mutlu, üzgün, kızgın ve şaşkın) bir çocuğun yüzünü çizmenizi istiyorum. Önce mutlu bir çocuğun yüzünü gözünüzde canlandırın ve sonra kurşun kaleminizle çizin. Birbirinize bakmamanızı ve yalnızca kendi düşündüğünüz gibi çizmenizi istiyorum." Daha sonra sorusu olanların soruları yanıtlanmış ve çizime başlamaları istenmiştir. İlk çizim tamamlandıktan sonra kağıdın arka yüzüne adlarını yazmaları istenmiş ve aynı şekilde diğer duyguların çizimine geçilmiştir. Daha önceki bulgular ışığında çocukların en başarılı oldukları duygu olan "mutlu" öğrenciyi güdülemek için en önce; en başarısız olunan "şaşkın" ise en sonra verilmiştir. Diğer iki duygu ise dengelenerek çizdirilmiştir. Çizimi tamamlamaları için yeteri kadar süre tanınmıştır. Etik nedenlerle sınıftaki tüm öğrenciler uygulamaya alınmış; ancak analize, yalnızca sınıf listelerinden seçkisiz olarak belirlenmiş kız ve erkek öğrencilerin çizimleri katılmıştır.

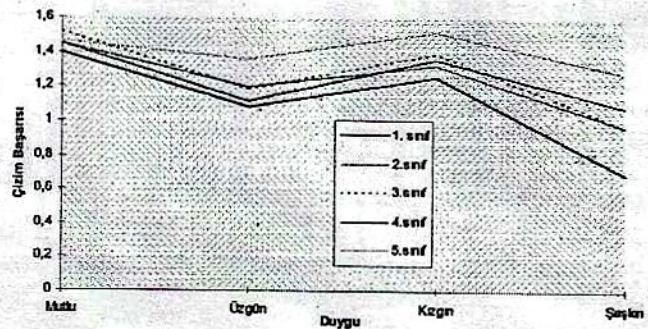
Çizimlerin puanlanması: 150 deneye ait toplam 600 çizim, biri araştırmacı olmak üzere 3 yargıcı tarafından daha önce kullanılan (Sayıl 1996) puanlama ölçütleriyle puanlan-

mıştır. Çizimlerin puanlanmasında duyguyu tanımlanabilir şekilde ve doğru sembollerle (ağız, kaş, göz ve diğer özellikler) vermedeki başarı dikkate alınmıştır. Örneğin, üzgün ifadenin çiziminde ters yay biçiminde ağız, aşağıya doğru eğik kaş ve gözyaşı gibi üzüntü ifadesi vermeye çalışan ve çocuğun diğer duygu çizimlerinde olmayıp üzgün ifadeye özgü çizilmiş olan özellikler (yarı açık göz veya nokta şeklinde bir ağız gibi) puan almıştır. Üç yargıcıdan en az ikisinin uyuşma gösterdiği puanlar üzerinden analiz yapılmıştır. Bu duruma uymayan 9 çizimi yargıcılar birarada değerlendirerek uyuşma sağlamışlardır. Birinci ile ikinci yargıcı arasındaki uyuşma %85, ikinci ile üçüncü arasındaki %82 ve birinci ile üçüncü arasındaki de %80 olarak bulunmuştur.

BULGULAR

Elde edilen çizim puanlarına 5 (sınıf)X 4 (duygu) faktörlü ve son faktörde tekrar ölçümlü modele uygun varyans analizi uygulanmıştır. Analiz sonunda duygunun temel etkisi ($F_{3,435} = 21.45, p < .000$) ve duygu ile sınıf arasındaki ortak etki ($F_{12,435} = 2.08, p < .017$) anlamlıyken, sınıfın temel etkisi anlamsızdır. Duygu temel etkisi için Turkey testiyle yapılan ileri analizler, en başarılı olarak çizilen duygusal yüz ifadesinin mutlu olduğunu ve bunu kızgın, üzgün ve şaşkın ifadelerin izlediğini göstermektedir. İlkokul yıllarında yaşla birlikte duygusal yüz ifadelerinin çiziminde anlamlı bir gelişme olmadığı yolundaki bulguya, duygu ile sınıf arasındaki etkileşim açıklık kazandırmaktadır.

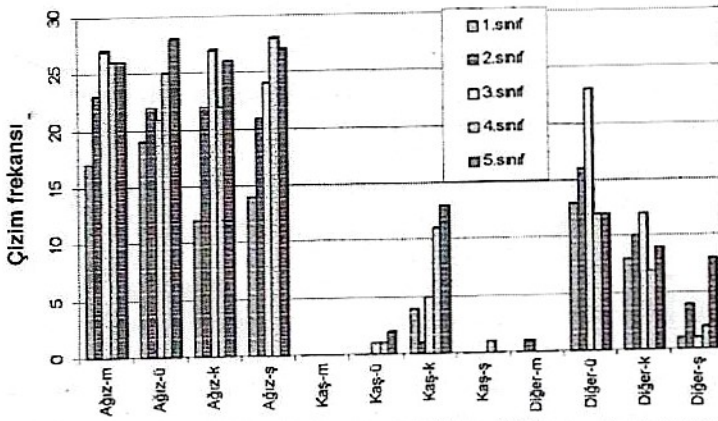
Etkileşime ilişkin ileri analizlere göre, mutlu ifadenin çiziminde sınıflar arasında çizim başarısı açısından fark yok iken; üzgün, kızgın ve şaşkın ifadenin çiziminde 5. sınıfların çizim başarısı en yüksek, 1. sınıflarınki en düşüktür. Sözü edilen duygular için 2., 3. ve 4. sınıflar arasında ise fark yoktur (Bkz. Şekil 1).

Şekil 1. Duygu ve sınıf arasındaki etkileşim

Çizimleri puanlamada ayrı ayrı dikkate alınan ağız, kaş ve "diğer" kategorisindeki doğru çizilen özelliklerin duygu ve sınıf düzeyi açısından frekansları çıkarılmış (Bkz. Şekil 2) ve bu özelliklerin çizimde kullanılma derecelerinin duyguya (Friedman'ın iki yönlü varyans analiziyle) ve sınıfa (Kruskal Wallis tek yönlü varyans analiziyle) göre anlamlı bir değişme gösterip göstermediğine bakılmıştır. Ağız kullanım sıklığı, duygunun türüne göre bir değişme göstermezken sınıf düzeyine göre bakıldığında 3. - 5. sınıflar ağız, kızgın ($X^2 = 13.98$, $sd=4$ $p<.01$) ve şaşkın ifadenin çiziminde ($X^2 = 12.59$, $sd=4$ $p<.05$) 1. ve 2. sınıflardan daha sık olarak kullanılmışlardır. Kaş sembolünün kullanım sıklığı, yalnızca 5. sınıf düzeyindeki öğrencilerin çizimlerinde duyguya göre farklılaşmış ($X^2= 9.12$, $sd= 3$ $p<.05$;) ve en çok kızgın ifadenin çiziminde kullanılmıştır. Sınıf düzeyine göre değişme de yine yalnızca kızgın ifade ($X^2 = 10.01$, $sd=4$ $p<.05$) görülmüştür. Standart bir sembol olarak "çatık kaş"ı en çok 4. ve 5. sınıflar kullanılmışlardır. "Diğer" semboller, birinci ($X^2 = 9.4$, $sd=3$ $p<.05$), ikinci ($X^2 = 10.62$, $sd=3$ $p<.05$) ve üçüncü ($X^2=28$, $sd=3$, $p<.000$) sınıflar tarafından, mutlu ve şaşkın ifadenin çiziminde kullanılmazken, üzgün (gözyaşı) ve kızgın (diş) ifadeye sıkça kullanılmıştır. Dördüncü ve 5. sınıf öğrencileri de mutlu ifadenin çizimi dışında tüm duygularda "diğer" özellikleri kullanmışlardır. Sınıf düzeyine göre diğer özellik çizimlerinin kullanım sıklığı ise hiç bir duyguda değişme göstermemektedir. Tüm çocuklar duygu ifadesini vermeye yardımcı olan "diğer" sembolleri kullanmışlardır.

Şekil 2. Ağız, kaş ve "diğer" özelliklerin çizilme sıklıklarının duyguya ve sınıf düzeyine göre dağılımı

TARTIŞMA

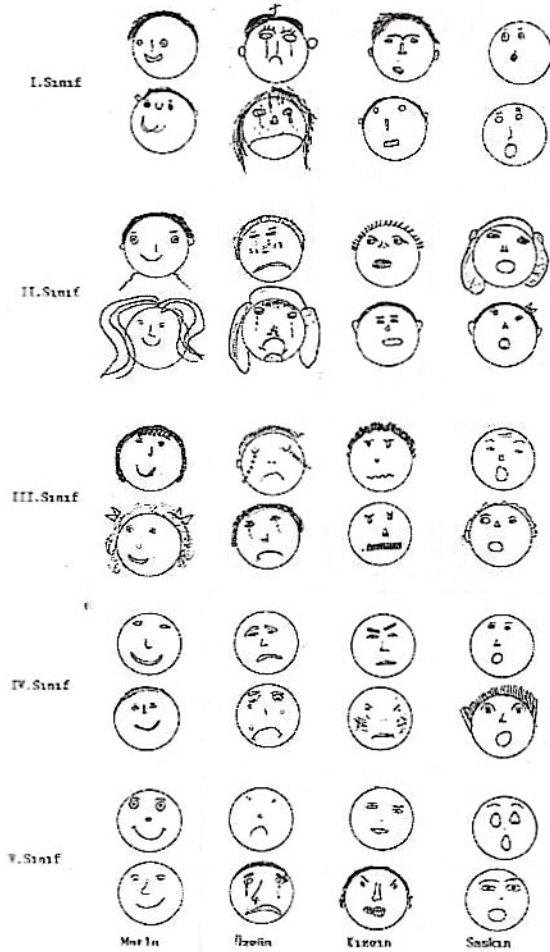
En başarılı olarak çizilen duygusal yüz ifadesinin mutlu olduğu ve bunu kızgın, üzgün ve şaşkın ifadelerin izlediği bulgusu daha önceki çalışmalardan elde edilen bulgularla büyük ölçüde uyumaktadır (Golomb 1992, Lakshman ve Whissel 1991). İlkokul yıllarında yaşla birlikte duygusal yüz ifadelerinin çiziminde anlamlı bir başarı farkı olmaması ilginçtir. Bu bulgu, duygusal yüz ifadelerinin çizimine ilişkin sembol bilgisinin yaşla birlikte artacağı yönündeki açıklamayı destekler görünmemektedir. Ancak, duygusal yüz ifadesi çizimlerinde farklı duyguların farklı sınıf düzeylerinde başarıldığını, tüm duygulara ilişkin yüz ifadesi çizimlerinin paralel bir gelişim göstermediğini ve her duyguyu yansıtmada farklı bir özelliğin daha önemli olduğunu ima etmektedir. Duygusal yüz ifadesi çizimlerine ağız, kaş ve "diğer" özellikler açısından ayrı ayrı bakıldığında, mutlu ve üzgünde tüm sınıf düzeylerindeki çocukların büyük bir kısmı mutlu ifadenin çiziminde yay biçiminde, üzgün ifadenin çiziminde de ters yay biçiminde ağız sembollerini kullanabilirken, şaşkın ve kızgın ifadelerde 3., 4. ve 5. sınıflar (%88_(s) ve %83_(k)), 1. ve 2. sınıflardan daha fazla oranda (%38_(s) ve %37_(k)) şaşkın ifadenin çiziminde açık bir ağız, kızgın ifadenin çiziminde de düz veya zikzak çizgi halinde bir ağız çizmişlerdir. Kaş çizimlerinde ise çatık kaşın çizilme oranı %19'dur ve bunun da %10'u 5. sınıfların çizimlerindedir. "Diğer" olarak gruplanan semboller arasında en sık kullanılanlar, üzgün ifadeye gözyaşı; kızgın ifadeye diş, zikzak çizgi halinde kaş ve çatık ifadeyi vermek için kaşlar arasına eklenen çizgilerdir.

Şaşkın ifadenin çiziminde ise iri, kirpikli ya da şaşı gözler kullanılmıştır. İlkokul 1., 2. ve 3. sınıf çocukları, okul öncesi döneme göre artan sembol dağarcıkları ve somut gösterime olan ilgileri nedeniyle duygusal yüz ifadesi çizimlerini bazıları yanlış da olsa çeşitli sembollerle zenginleştirmeye ve üstelik saç, kurdele ve gözlük gibi ilavelerle daha özenli resimler üretmeye çalışmışlardır (Bkz. Şekil 3). Oysa 4. ve 5. sınıflar duygusal ifadeyi vermek için soyut stratejileri de denemişler, ancak Golomb (1992)'un bulgusundan farklı olarak çizgilerin yönünü

değiştirmekten çok kalınlığını ve şeklini değiştirmekten

tirmişlerdir. Bu durum çocukların, 11 yaşına yaklaştıkça daha gerçekçi çizimler ve daha soyut gösterimler üretmeye çalıştıkları yönündeki açıklamalarla (Brewer 1995, Gardner ve Wolf 1983, Golomb 1992) tam olarak uyuşmamakta; ancak, Cox (1992)'un açıklaması bu uyuşmazlığı kısmen anlaşılır kılmaktadır. Cox (1992), çocukların realizme olan ilgilerinin ve soyut ifade becerilerinin 10-11 yaşlarına doğru arttığını, ancak çocukların bu gelişime paralel biçimde gerçekçi çizim üretme yönünde bir eğitim almadıklarını ve dolayısıyla da istedikleri gibi çizimler üretmedikleri ya da başarısız oldukları için resme olan ilgilerini kaybettiklerini öne sürmektedir. Bu çalışmada da ilkökul 4. ve 5. sınıf çocuklarının üzgün ve kızgın ifadenin çiziminde aşağıya doğru eğik yüz hatlarını kullanmaya çalışmaları ancak küçük sınıflara göre önemli bir artış kaydedemeleri aynı zamanda da küçük sınıfların daha özenli resimler çizmeleri, Cox'un açıklamasını desteklemektedir.

Şekil 3. Duyguya ve sınıf düzeyine göre çocukların çizimlerinden örnekler

Ayrıca bu çalışmadaki söz konusu bulgunun bazı araştırma bulgularıyla (Ives 1984, Winston ve ark. 1995) paralellik göstermeyişi anılan çalışmalardaki çizim görevlerinin farklı olmasına bağlanabileceği gibi, burada kullanılan çizim görevi, duygusal yüzleri ayrıştırarak yönde bir çizimi uyarmamış da olabilir. Örneğin, 4 duygusal yüz ifadesinin de ayrı kağıtlar yerine aynı kağıda çizdirilmesi çocukların bu çizimleri farklılaştırma çabalarında önemli rol oynayabilirdi.

Bulgular toplu olarak değerlendirildiğinde, duygusal yüz ifadesi çizimlerinde ilkökul çocuklarının duygu ifadesini ağızla verdikleri, kaş kritik değilse duyguya göre değiştirmedikleri ve duygusal yüz ifadesinin tanınmasını kolaylaştıracak gözyaşı ve diş gibi özellikleri ise tercih ettikleri görülmektedir. İlginç olarak mutlu ifade için yalnızca gülen bir ağız çizilmiş, ne diğer duygulardan farklı yay şeklinde bir kaş, ne de başka bir özellik eklenmiştir (örneğin, çok az sayıda çocuğun yaptığı gibi belirgin elmacık kemiği).

Sonuç olarak bu çalışmada duygusal yüz ifadesi çizimlerindeki başarının yalnızca duygulara ilişkin somut sembol dağarcığındaki artışla ilgili olmadığı; olumlu ve olumsuz duygulara göre yüz hatlarının aşağıya ya da yukarıya doğru çizilmesinde bir ölçüde soyut gösterim becerilerinin kazanılmış olmasının da rolü olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte duygu ifadelerinin çizimindeki gelişimin daha fazla sayıda denekle ve duyguyla çalışılmasına gerek duyulmaktadır. Aynı zamanda çocukların soyut ve tematik çizimlerle duyguları yansıtmalarına izin veren çalışmalar da yapılarak hem çizimde duygunun ifadesine hem de çizimin bilişsel ya da temsili yönüne daha fazla açıklık kazandırmak mümkün olacaktır.

KAYNAKLAR

- Brewer TM (1995) An examination of tutored thematic and observational drawings made by third-and seventh-grade students. *Visual Arts Res*, 21(2): 57-65.
- Carothers T, Gardner H (1979) When children's drawings become art: The emergence of aesthetic production and perception. *Devel Psych*, 15: 570-580.
- Cox M (1992) *Children's Drawings*. Penguin Books, London.
- Field TM, Walden TA (1982) Production and discrimination of facial expressions by preschool children. *Cihild Dev*, 53: 1299-1300.
- Gardner H, Wolf D (1983) Waves and streams of symbolization: Notes on the development of symbolic

capacities in young children. The Acquisition of Symbolic Skills içinde, DR Rogers ve JA Sloboda (ed.) Plenum Press, New York, s:19-32.

Golomb C (1992) The Child's Creation of a Pictorial World. Univ. of California Press, Los Angeles.

Ives SW (1984) The development of expressivity in drawing. Br J Ed Psy. 54: 152-159.

Lakshman MN, Whissell C (1991) Children's understanding of facial expression of emotion. II. Drawing of emotion-faces. Perc Mot Sk. 72: 1228-1230.

Park E, Bin I (1995) Children's representation systems in drawing three-dimensional objects: A review of empirical studies. Visual Arts Res, 21(2): 42-56.

Sayıl M (1996) Okulöncesi dönemdeki çocukların duygusal yüz ifadelerini tanıma ve çizme becerileri. Türk Psikoloji Dergisi, 11(36): 61-71.

Winston AS, Kenyon B, Stewardson J, Lepine T (1995) Children's sensitivity to expression of emotion in drawings. Visual Arts Res, 21: 1-14.

ÇOCUK VE GENÇLİK RUH SAĞLIĞI DERGİSİ

Ö D Ü L Ü

Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi Yayın Kurulu, ülkemizde çocuk ve ergen ruh sağlığı alanında yapılan çalışmalarını desteklemek, özellikle genç meslektaşları nitelikli yayın yapma konusunda yüreklendirmek amacıyla, 1995 yılından başlayarak, her yıl, o yılı kapsayan yazılar arasında bir yazıya ödül verilmesini kararlaştırmıştır. Ödül için seçilecek yazılar, araştırma yazıları, özgün olgu sunumları ya da kapsamlı ve özgün görüşlere yer veren gözden geçirme yazıları arasından belirlenecektir. Ödül alan yazı, her yıl, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Kongresinde duyurulacaktır.

SEÇİCİ KURUL :

Prof. Dr. Cahide Aydın

Prof. Dr. Bahar Gökler

Prof. Dr. Saynur Canat

Psk. Doç. Dr. Ferhunde Oktm

Doç. Dr. Fusun Çuhadaroğlu

Psk. Prof. Dr. Ayşe Yalın